

WILHELM
STENHAMMAR
1871-1927

Vårnatt

Spring Night

Källkritisk utgåva av/Critical edition by Cristian Marina

Levande Musikarv och Kungl. Musikaliska akademien

Syftet med Levande Musikarv är att tillgängliggöra den dolda svenska musikskatten och göra den till en självklar del av dagens repertoar och forskning. Detta sker genom notutgåvor av musik som inte längre är skyddad av upphovsrätten, samt texter om tonsättarna och deras verk. Texterna publiceras i projektets databas på internet, liksom fritt nedladdningsbara notutgåvor. Huvudman är Kungl. Musikaliska akademien i samarbete med Musik- och teaterbiblioteket och Svensk Musik.

Kungl. Musikaliska akademien grundades 1771 av Gustav III med ändamålet att främja tonkonsten och musiklivet i Sverige. Numera är akademien en fristående institution som förenar tradition med ett aktivt engagemang i dagens och morgondagens musikliv.

Swedish Musical Heritage and The Royal Swedish Academy of Music

The purpose of Swedish Musical Heritage is to make accessible forgotten gems of Swedish music and make them a natural feature of the contemporary repertoire and musicology. This it does through editions of sheet music that is no longer protected by copyright, and texts about the composers and their works. This material is available in the project's online database, where the sheet music can be freely downloaded. The project is run under the auspices of the Royal Swedish Academy of Music in association with the Music and Theatre Library of Sweden and Svensk Musik.

The Royal Swedish Academy of Music was founded in 1771 by King Gustav III in order to promote the composition and performance of music in Sweden. Today, the academy is an autonomous institution that combines tradition with active engagement in the contemporary and future music scene.

www.levandemusikarv.se

Huvudredaktör/Editor-in-chief: Anders Wiklund
Notgrafisk redaktör/Score layout editor: Anders Högstedt
Textredaktör/Text editor: Erik Wallrup

Levande Musikarv/Swedish Musical Heritage
Kungl. Musikaliska akademien/The Royal Swedish Academy of Music
Utgåva nr 992/Edition no. 992
2015
Notbild/Score: Public domain. Texter/Texts: © Levande Musikarv
ISMN 979-0-66166-224-2

Levande Musikarv finansieras med medel från/Published with financial support from Kungl. Musikaliska akademien, Kungl. Vitterhetsakademien, Marcus och Amalia Wallenbergs Stiftelse, Statens Musikverk, Riksbankens Jubileumsfond, Svenska Litteratursällskapet i Finland och Kulturdepartementet.
Samarbetspartners/Partners: Musik- och teaterbiblioteket, Svensk Musik och Sveriges Radio.

Orkesterbesättning/Orchestra

Flauto I, II

Oboe I, II

Clarinetto I, II in B

Fagotto I, II

Corno I, II, III, IV in F

Tromba I, II in B

Trombone I, II, III

Arpa

Violini I

Violini II

Viole

Violoncelli

Contrabassi

Coro

Wilhelm Stenhammar

Wilhelm Stenhammar (1871–1927) tillhör de stora namnen i svensk musikhistoria – i dag mest känd som tonsättare, under sin korta livstid lika respekterad som pianist och dirigent. Det hör till saken att Stenhammar var verksam när det moderna musiklivet formades, och de främsta namnen under denna epok har aldrig förlorat sin lyskraft. För Stenhammars del illustreras det av de kompositioner som stadigt behållit sin plats som repertoarverk, i första hand hans första pianokonsert (b-moll), *Två sentimentala romanser* för violin och orkester, pianoverket *Sensommarnätter*, solosånger som ”Flickan kom från sin älsklings möte” samt körsångerna ”Sverige” och ”I seralliets have”.

Wilhelm Stenhammar skaffade sig en gedigen och framför allt bred musikalisk skolning: pianostudier vid Richard Anderssons musikskola, orgel för Wilhelm Heintze och August Lagergren, kontrapunkt för Joseph Dente, komposition för Emil Sjögren och Andreas Hallén. Som så många andra svenska musikstuderande vid denna tid, och tidigare, för Stenhammar också utomlands, till Berlin för pianostudier.

Redan under studietiden började Stenhammar framträda som pianist, men också komponera. Som pianist inledde han ett samarbete med violinisten Tor Aulin och dennes stråkkvartett som skulle komma att utveckla kammarmusicerande i Sverige. Deras turnéer runt om i landet är legendariska.

Stenhammar var dirigent för kören Filharmoniska sällskapet i Stockholm 1897–1900. 1902 var han med att grundade det som idag benämns Kungliga Filharmonikerna i Stockholm. Han dirigerade i perioder också vid Kungl. Teatern och var åren 1907–22 konstnärlig ledare för dåvarande Göteborgs orkesterförening. Wilhelm Stenhammar komponerade parallellt med sin verksamhet som pianist och dirigent. Periodvis tog dock de sistnämnda engagemangen över, men som fulltecknad musiker och dirigent behövde han å andra sidan inte komponera på beställning såsom flera av hans tonsättarkolleger tvingades till.

Wilhelm Stenhammar blev invald som ledamot nr 501 i Kungl. Musikaliska akademien den 29 november 1900.

© *Gunnar Ternhag*, Levande Musikarv

Vårnatt (ur *Två dikter*, op. 30)

Framförd med kör och piano befinner sig Wilhelm Stenhammars *Vårnatt* inom den nordiska körlyriken, men i sitt fulla format knyter det knappt tio minuter långa verket an till den tyska traditionens ensatsiga kompositioner för kör och orkester. Det är en musikalisk subgenre som mot 1800-talets slut kom att nå stor spridning: Richard Strauss, Max Reger och Hans Pfitzner lämnade sina bidrag, men viktigast är Johannes Brahms. Denne svarade för de tre profilerade verken *Schicksalslied* (1871, Friedrich Hölderlin), *Nänie* (1881, Friedrich Schiller) och *Gesang der Parzen* (1882, Johann Wolfgang von Goethe).

Typiskt är att tonsättaren väljer en text av en framstående poet, där en metafysiskt färgad fråga ställs. Stenhammar valde Oscar Levertin, som vid sekelskiftet var en central person på den svenska parnassen, både som kritiker och poet. Under det sena 1880-talet hade de båda blivit vänner och Stenhammar kom att till Levertins texter skriva stort upplagda sångsolon med orkester som *Florez och Blanzeflor* (1891) och *It-baka* (1904). De följdes av vokalsymfoniska *Två dikter* (1909–12). Den första dikten är Levertins kritiska uppgörelse med det kyliga folket i norr, *Folket i Nifelhem*, som slutar i en förhoppning knuten till våren. Den andra tonsättningen, *Vårnatt*, tar vid just där.

Det som i förstone tycks vara ännu en i raden av naturlyriska svenska dikter visar sig innehålla en större ambition. Våren är en livgivande kraft som skänker ”hjärtana allt vad de önska” om man bara tror på den, men där finns också brustna strängar och stäckta planer som längtar efter att ”bli aska i urna”. Naturen träder in i religionens ställe, övertar dess språk och funktion.

Under tiden för komponerandet av *Två dikter* arbetade Stenhammar också på sin gammalsymfoni, och som Bo Wallner påpekar i sin Stenhammar-biografi går *Folket i Ni-*

felhem i riktning mot symfonins strama tonspråk medan *Vårnatt* vänder sig bakåt mot vokala naturstämningar från sent 1800-tal. Ändå finns alltså djupare lager att ta sig ner i, vilket gäller även den atmosfäriska musiken som nära diktens mitt låter ana en vändning i oboestämmans suckmotiv och sedan komplicerar nattens ljus. Det är inte missriktat att säga att *Vårnatt* kan ses som en svensk replik på Brahms *Schicksalslied*, mindre i omfattning och mer stillsam i sina åtbörder, men med klangmässiga paralleller och ett likartat stämningsomslag.

Två dikter uruppfördes av Göteborgs orkesterförening vid tonsättarens kompositions-afton den 24 februari 1913. Eftersom Stenhammar skrivit ut partituret i blyerts i stället för bläck skapades problem för kommande framföranden, ytterligare en anledning till att det främst var klaverutdraget på Hirschs musikförlag som kom att leva vidare.

© Erik Wallrup, Levande Musikarv

Wilhelm Stenhammar

Wilhelm Stenhammar (1871–1927) is among the great names in Swedish music history – now mostly remembered as a composer, but equally respected as a pianist and conductor during his short life. Part of this is due to the fact that Stenhammar was active during the formation of modern musical life, and the foremost names of this period have never lost their radiance. For Stenhammar's part, this is illustrated by the compositions that have consistently kept their places as repertoire pieces, on the first hand his first piano concerto (B flat minor), *Två sentimentala romanser* ('Two Sentimental Romances') for violin and orchestra, the piano piece *Sensommarnätter* ('Late Summer Nights'), solo songs such as 'Flickan kom från sin älsklings möte' ('The Girl Came from Meeting Her Lover' and the choral songs 'Sverige' ('Sweden') and 'I seraliets have' ('In the Seraglio Garden').

He acquired a musical education that was both sound and extensive: piano studies at Richard Andersson's School of Music, organ for Wilhelm Heintze and August Lagergren, counterpoint for Joseph Dente, composition for Emil Sjögren and Andreas Hallén. Like so many other Swedish music students at the time, and earlier, he also travelled abroad, to Berlin, to study piano.

Stenhammar started performing as a pianist during his studies, and also began composing. As a pianist, he began collaborating with the violinist Tor Aulin and his string quartet, which would come to develop chamber music in Sweden. Their tours around the country are legendary.

He was a conductor for the Stockholm Philharmonic Society choir from 1897 to 1900. In 1902, he was among the founders of what is now known as the Royal Stockholm Philharmonic Orchestra in Stockholm. He also conducted at the Royal Opera and was artistic director of what was then the Gothenburg Orchestra Association from 1907 to 1922.

In tandem with his career as a pianist and conductor, Stenhammar was a composer. However, the former activities would periodically eclipse his other work, but as a fully-fledged musician and conductor, he was not forced to compose on commission, as many of his colleagues were.

On November 29, 1900 Wilhelm Stenhammar was elected to the Royal Academy of Music as member No. 501.

© Gunnar Ternhag, Levande Musikarv
Transl. Martin Thomson

Vårnatt (from Two Poems, op. 30)

Performed with choir and piano, Wilhelm Stenhammar's *Vårnatt* ('Spring Night') falls under the Nordic genre of lyrical choral music, but in its full format, the close to ten-minute-long work belongs to the one-movement compositions for choir and orchestra of the German tradition. This is a musical sub-genre that became particularly popular at the end of the 1800s amongst such contributors as Richard Strauss, Max Reger and Hans Pfitzner and, most importantly, Johannes Brahms, who composed the three profiling works *Schicksalslied* (1871, Friedrich Hölderlin), *Nänie* (1881, Friedrich Schiller) and *Gesang der Parzen* (1882, Johann Wolfgang von Goethe).

The composer would typically select lyrics by a prominent poet that pose some kind of metaphysical question. Stenhammar chose Oscar Levertin, who was a leading figure in the pantheon of Swedish writers at the turn of the century both as a critic and a poet. The two had become friends back in the late 1880s, and Stenhammar was to compose extensive orchestral solo songs to his poems, such as *Florez och Blanzeflor* (1891) and *Ithaka* (1904), followed by the vocal-symphonic *Two Poems* (1909–12). The first of these represents Levertin's critical conciliation with the melancholic, austere people of the North, *Folket i Nifelhøm*, and closes with a sense of vernal hope – the theme with which the second composition, *Vårnatt*, opens.

What at first seems to be yet another in a long list of Swedish idylls proves to possess a more noble ambition. The spring is a life-giving force that, given enough faith, grants 'the hearts all that they desire', but that also contains broken strings and thwarted plans that yearn to 'be ash in urn'. Nature supplants religion, usurping its language and function.

At the time he was composing *Two Poems*, Stenhammar was also working on his G minor symphony, and as Bo Wallner points out in his biography, *Folket i Nifelhøm* tends towards the tense tonal idiom of the symphony, while *Vårnatt* harks back to the vocal pastoral moods of the late 1800s. Yet there are obviously deeper layers to delve into, which is true also of the atmospheric music that towards the middle of the poem intimates a change in the oboe's sigh-motif before obfuscating the luminous spring night. It would not be misguided to say that *Vårnatt* can be seen as a Swedish response to Brahms's *Schicksalslied*, albeit smaller in scope and more muted in its gestures, but of a sound and mood changes that invite comparison.

Two Poems was premiered by Gothenburg Orchestra Society at a recital held by the composer on 24 February 1913. Since Stenhammar wrote out the score in pencil instead of ink, he inadvertently created problems for future performances – yet another reason why the work has primarily survived due to the piano reduction published by Hirsch.

Kritisk kommentar

Källmaterial

Partitur i autograf **A**, Musik- och teaterbiblioteket, Stockholm.

Kommentarer

Partiturruppställningen i (**A**) följer äldre regler således Cor. placeras under Clar. och Coro under Vle. Körstämmorna S., A. och T. noteras i (**A**) med äldre C-klav.

<i>Takt</i>	<i>Instrument</i>	<i>Anmärkning</i>
45	arpa ö.s.	taktartsbyte (6/8) tillagd
49	arpa ö.s.	taktartsbyte (2/4) tillagd
49-50	sopran1	legatobåge tillagd i analogi med övriga körstämmor
88-89	vc.3-4, vc.gli altri	har flyttats ihop på samma system, alla i F-klav
94	vc.1-3	taktartsbyte (2/4) tillagd
106	fl.	taktartsbyte (2/4) tillagd